

FRANCIE LUDVÍKA XIV.

Ludvík XIV. – KRÁL SLUNCE (1643-1715)=72 let, nejdéle ve FR historii
„Stát jsem já“

z Boží vůle nejkřesťanštější král Francie a Navarry; etc., nar. v září 1638
korunován v červnu 1654 v Remeši, zemřel v září 1715 ve Versailles, pochován
v bazilice Saint-Denis, Paříž

STOLETÍ LUDVÍKA XIV.

Ocitáme se ve Francii, která se ke konci třicetileté války stává spolu se Švédskem jednou z hlavních evropských mocností. Je nejsilnější, nejnávštěvnější, nejlidnatější zemí Evropy, usiluje být moderní národním státem

Roku 1642 zemřel dlouholetý tvůrce státní politiky, kardinál Richelieu, rok nato zemřel také král Ludvík XIII.

Spolu s Ludvíkem XIV. ale ve skutečnosti tvořili dějiny další velikáni: **Mazarin, Colbért, Vauban** aj.“

Regentství

Ludvík se stal králem jako čtyřletý chlapec v roce 1643, po smrti svého otce (korunován byl až 1654). Otec Ludvík XIII. ustanovil ve své závěti, že manželka **Anna Terezie** se má po jeho smrti starat o výchovu obou synů (tedy Ludvíka a jeho mladšího bratra Filipa Orleánského), ale řízení státu má přenechat **radě pěti jmenovaných hodnostářů**. Anna však manželovu závěť ignorovala a pár dní po jeho smrti požádala parlament i radu o to, aby se mohla stát regentkou s neomezenou mocí. V prvních letech panování Ludvíka XIV. tak ve skutečnosti vládla ona a všemocný první ministr kardinál **Jules Mazarin** (původním jménem Giulio Mazzarini). Ten od samého počátku popuzoval opozici svým neurozeným, navíc italským původem, mimořádnou hrabivostí a diplomatickou kluzkostí „italský zloděj, kejklář, vetešník a podvodník“ Vznikaly proti němu nesčetné pamflety, často vulgární - **mazarinády**

Jules Mazarin (výslovnost: žil mazaren, italsky Giulio Mazzarini) byl původem italský politik a diplomat, který od roku 1642 až do své smrti působil jako **první ministr Francie**. V této době byl nejvlivnějším a nejmocnějším mužem francouzské politiky. Od roku 1641 měl současně titul kardinála.

Jules byl nejprve žákem jezuitské koleje papeže Urbana VIII. v Římě, později studoval právo na římské univerzitě La Sapienza a pak na španělské univerzitě v Alcalá de Henares. Roku 1632 jako diplomat do papežských služeb a stal se zástupcem papeže v Avignonu. Zde si jeho schopností povšiml francouzský kardinál Richelieu a postaral se o to, aby se Mazarin stal nunciem ve Francii

(1634 – 1636). Richelieu si schopného Mazarina velmi oblíbil a časem z něj učinil svého sekretáře. V roce 1641 získal Mazarin titul kardinála, ale nikdy se neprohlašoval za duchovního a také nebyl nikdy vysvěcen na kněze. Na přímluvu umírajícího kardinála Richelieua jmenoval král Ludvík XIII. Mazarina v roce **1642 prvním ministrem Francie a hlavou královské rady**. Po smrti krále Ludvíka XIII., roku 1643, požádala královna vdova Anna Rakouská Mazarina o spolupráci na regentské vládě za nezletilého Ludvíka XIV. Mazarin souhlasil. Jeho moc i majetek pak nezadržitelně narůstaly a kardinálův sílící vliv na politiku Francie i osobní vliv na královnu vdovu se staly brzy zdrojem nenávisti a odporu ze strany poddaných i šlechty. Mazarin byl politickým učitelem Ludvíka XIV. Jeho rady by se daly shrnout: vždy se ovládat, hrát o čas, zodpovídat se pouze Bohu, nezapomínat, že fakta se dají vždycky překroutit a lidi lze zkorumpovat.

Boje o moc ve Francii vyústili až v povstání známé jako **fronda** (účastnili se ho příslušníci nejvyšší aristokracie i měšťané, **1648 – 1650**, po potlačení fronda francouzských princů **1650-53 (včele s Ludvíkem, princem Condé)**, během něhož musel kardinál Mazarin roku 1651 odejít z Paříže a usídlit se v Normandii. I nadále ale ovlivňoval vývoj událostí v zemi. Po čtyřech letech bojů bylo povstání frondy roku 1652 ukončeno a Mazarin se v roce 1653 vrací z vyhnanství natrvalo zpět do Francie.

Roku **1659** Mazarin také za Ludvíka uzavřel tzv. „**pyrenejský mír**“ se Španělskem, jenž ukončil letitý konflikt s králem **Filipem IV.** (to byl bratr regentky). Jeho posledním úspěšným politickým činem bylo uzavření sňatku Ludvíka XIV. s Marií Terezou – záruka Pyrenejského míru), která pocházela z rodu španělských Habsburků a byla tedy Ludvíkovou sestřenicí z matčiny strany. Nevěsta se pro mladého francouzského krále hledala dlouho a těžce. Ludvík sám byl velmi zamilovaný do neteře kardinála Mazarina Marie Manciniové, s níž chtěl uzavřít sňatek. V tom mu ovšem zabránila královna matka i Mazarin. Poté se uvažovalo o sestřenici Markétě Savojské a další adeptkou byla rovněž sestřenice Anna Marie Louisa Orléanská. Se svou ženou Marií Terezou měl Ludvík XIV. celkem šest dětí.

Dále měl milenky: Louisu de La Vallière tři děti, Athénais de Montespan sedm dětí. Po smrti své ženy uzavřel Ludvík XIV. údajně ještě jedno manželství, ale přísně utajené. Někdy kolem roku 1683 si vzal v kapli zámku ve Versailles za ženu vychovatelku svých nemanželských dětí, **markýzu Françoise de Maintenon**. Veškeré písemné důkazy o tomto společensky nerovném sňatku byly už za Ludvíkova života zničeny, paní de Maintenon byla Ludvíkovou nejbližší osobou a důvěrnou přítelkyní až do jeho smrti.

Milovník přepychu

Na rozdíl od svého předchůdce kardinála Richelieua se Mazarin nikdy příliš nechoval jako duchovní, ale zcela nepokrytě si užíval radostí života. Rád se dobře oblékal, používal jen ty nejdražší voňavky, miloval divadlo a operu,

věnoval se lovu a svým sbírkám umění. Vlastnil a dokonce veřejnosti zpřístupnil svou rozsáhlou knihovnu 40 000 svazků knih a vzácných prvotisků bible. Věnoval se numismatice, po celé Evropě nakupoval obrazy, klenoty, sochy a nábytek. Existovala už jen jediná věc, po které marně toužil – **stát se papežem**. Naděje svitla v roce 1657, když zemřel císař Ferdinand III. a Mazarin se rozhodl navrhnout na post **císaře Ludvíka XIV.** Tím by se do Francie vrátilo císařství, které přešlo v 11. století z Franků na Germány. Pokud by Ludvík XIV. vládl císařství, mohl by pak jeho rádce a kmotr Mazarin v budoucnu jednodušeji usilovat o papežský stolec. Z těchto plánů nakonec sešlo, ale Mazarin se až do poslední chvíle svého života nevzdával naděje, že nejvyšší církevní úřad získá, dokonce vedl jednání o podpoře Španělskem, v březnu 1661 zemřel však na svém zámku ve Vincennes. Rozsáhlé statky odkázal svým neteřím, když předtím naoko, na radu radu svého sekretáře Jean-Baptista Colberta nabídl majetek králi.

Francie za Ludvíka XIV.

Po smrti kardinála Mazarina nechal Ludvík XIV. úřad prvního ministra neobsazený a sám převzal veškerá jeho práva i povinnosti. V roce 1661 dal zatknout ministra financí Nicolase Fouqueta a s pomocí **Jeana-Baptisty Colberta** se osobně snažil vyřešit katastrofální stav státních financí.

Absolutismus, ztělesněný údajným Ludvíkovým výrokem „Stát jsem já“, dosáhl v zemi během druhé poloviny 17. století svého vrcholu. Ludvík XIV. se stal politicky zcela nezávislým panovníkem, ale velmi rychle pochopil, že vládnout Francii není lehký úkol. I přesto, že Mazarin už před lety v podstatě zlikvidoval politickou opozici vůči králi, stále existovala řada dalších problémů, které mohly Ludvíkovu moc ohrozit. Byla tu **odbojná města** (například Orléans a Bordeaux), která se v případě sporů často přikláněla na stranu šlechty. Ludvík si musel složitě vynutit lojalitu měst i aristokracie. Musel zkrotit mocenské choutky ve vlastní rodině (poměrně nedávného povstání frondy se zúčastnilo několik jeho příbuzných – např. strýc Gaston a princové de Conti a de Condé). Tehdejší Francie byla navíc státem, jehož hranice se stále měnily vlivem mezinárodních sporů a válek. Byla rovněž nejlidnatějším státem v Evropě, ale podstatná část jejích obyvatel vůbec nemluvila francouzsky – v mnoha oblastech převládala italština, němčina a stovky nářečí a dialektů. Vnitřní jednota země závisela jen na vůli panovníka. Ludvík XIV. se stal během své vlády ztělesněním Francie, symbolem jejího sjednocení.

ABSOLUTISMUS

Termín absolutismus vznikl v německé pozitivistické historiografii v 2. polovině 19. století. Jeho původcem byl známý historik Leopold von Ranke. Existuje absolutismus (konfesijní, dvorský, osvícenský). Jako nové slovo se objevilo snad už koncem 18. St., ale po + Ludvíka. Král disponoval zákonodárnou, výkonnou mocí, měl právo vybírat daně a volně nakládat se život svých

poddaných. Absolutní však nebylo bez hranic, i král byl povinen dodržovat základní nepsané zvykové zákony.

Mnozí však namítali a stále namítají, že absolutismus nikdy neexistoval, že se vlastně jednalo jen o pozdější přenesení kulturních vzorců nejprve z Itálie, potom z Francie, do jiných zemí.

V české historiografii, marxistické zvláště, byl pojem absolutismus vymezen značně negativně. Toto vyznění bylo prohloubeno tradičním kontrastním vymezením předbělohorské a pobělohorské doby.

- **Společenská struktura:**

- Dva privilegované stavy – duchovenstvo a šlechta, osvobození od placení daní, ač většinu půdy vlastnili
- Třetí stav – většina – musela platit daně, různorodost zájmů – od řemeslníků, přes podnikatele až po nejnižší vrstvy

Centralismus se uplatňoval v zákonodárství i administrativě. Zvláštní rolew – tzv intendanti – královští zplnomocněnci nad oblastmi – dohlíželi např. na dodržování zákonů, ale i na vybírání daní, jmenování králem a jen jemu odpovědni

Byrokracie

Panovník soustřeďoval do svých rukou veškerou moc, kterou potom často delegoval na svého prvního ministra (Richelieu, Mazarin) Hierarchizovaný byrokratický systém úřadů byl co možná nejvíce centralizován, panovník usiloval o zmenšení moci stavů i měst, o sjednocení právního, politického i hospodářského systému na ovládaných územích. Výrazná byla snaha o omezení různých privilegií jak osob, tak institucí, která byla v rozporu s úsilím o centralizaci státu. Do vysokých úřadů se často dostávali představitelé měšťanských rodin a nižší šlechty, kteří nepředstavovali mocenskou opozici proti panovníkovi (tzv. šlechta talárů).

Ludvíkova **zahraniční politika** byla od samého počátku zaměřena na posílení **velmocenského postavení** Francie, což postupně způsobilo konflikt snad se všemi mocnostmi Evropy. Pod zástěrkou tzv. **režii (= reunion tj znovupřipojení různých oblastí)** bsadila bourbonská vojska řadu držav a panství za hranicemi, především **Alsasko včetně Štrasburku**, a Francie tak získala zhruba svou dnešní rozlohu. Kromě válek s Nizozemím **1667-1668 – tzv. devoluční války (odvozeno od brabantského neboli devolučního práva-děti z prvního manželství měli přednost před dědici z dalších svazků (Ludvík si skrze svoji ženu, nejstarší dceru Filipa IV. Nárokoval španělské Nizozemí,** je nejznámější Ludvíkova účast na válce o dědictví španělské, při níž prosazoval (nakonec úspěšně) na trůn v Madridu svého vnuka Filipa.

V hospodářské oblasti podporoval král rozvoj manufaktur a snažil se docílit aktivní bilance v zahraničním obchodu. Opíral se přitom o myšlenky již

zmíněného Jeana-Baptista Colberta, pro něj se vžil název merkantilismus. Merkantilismus byl charakterizován snahou o centralní řízení hospodářství, o sjednocení měny, měř a vah a odstranění obchodních překážek v rámci státu, o podporu rozvoje cest a dopravy. V mezinárodním obchodě usiloval o dosažení aktivní obchodní bilance prostřednictvím systému cel, který měl zamezit dovozu výrobků a vývozu drahých kovů. Export a domácí výroba byly naopak podporovány státem.

Jean-Baptiste Colbert (1619-1683) byl nejprve osobním sekretářem kardinála Mazarina a po jeho smrti se stal francouzským ministrem financí za vlády Ludvíka XIV. - v letech 1665–1683.

Jean-Baptiste Colbert začal zavádět ve Francii hospodářskou teorii **merkantilismu**, ve které viděl jedinou cestu pro oživení francouzské ekonomiky. Příslovečný byl Colbertův protekcionismus francouzského trhu, který chránil zavedením vysokých cel na dovážené zboží. V rámci snahy o omezení dovozu nechal zavádět výrobu dovážených předmětů (benátská zrcadla, punčochy atd.) Podporoval zakládání manufaktur, rozšiřování dopravní sítě (stavbu silnic) či budování nových přístavů. Francie, coby námořní velmoc, samozřejmě usilovala o **nové kolonie**, realizovala se především v Severní Americe **Luisiana, Kanada, Přední Indii Pondicherry**), Indonésii a Madagaskaru. Byly založeny Východoindická a Západoindická společnost.

Ludvíkova **náboženská politika** měla za cíl dosáhnout nezávislosti francouzské církve na papeži a plnou kontrolu náboženských záležitostí ze strany státu. Papež podporoval tzv. **galikanismus** = 1672-82 diplomatický zápas s kurií, než uznala mocenskou nezávislost na Římu (jedenkrát, jedna víra, jeden zákon) byly vyhlášeny tzv. 4 artykuly, v nichž byla nezávislost na Římu obsažena. Dlouho se snažil obrátit téměř milion protestantů na katolickou víru domlouváním, za pomoci misionářů. Později docházelo k zastrašování a výhrůžkám. Oba způsoby se osvědčily – do podzimu 1685 se počet protestantů snížil o tři čtvrtiny. V říjnu **1685 podepsal Ludvík XIV. dekret, kterým zrušil edikt nantský**, a zároveň nařizoval zbořit protestantské kostely, uzavřít protestantské školy a všechny děti narozené v protestantských rodinách pokřtít jako katolíky. Během několika následujících let opustilo Francii více než 200 000 obyvatel, kteří našli azyl v okolních protestantských zemích.

Spor mezi jansenisty a jezuity:

Jansenisté, de Corneliuse Jansena, zastávali ideu nevyhnutelného působení boží milosti, která v člověku vyvolává šťastnou potřebu nehřešit. Myšlenky připomínaly Kalvína, proto v rozporu s Římem. Stoupencem též Blaise Pascal, centrum – klášter poblíž Versailles. Nejdříve u dvora posílili, nakonec ale rozehnáni a jejich klášter srovnán se zemí. Jako politická opozice ve Francii vydrželi až do VFR.

Armáda

Jedním z projevů uplatňování absolutistických tendencí bylo vytváření armády, stálého vojska, které zajišťovalo panovníkovi mocenské postavení na mezinárodní scéně. Do té doby byla vojska svolávána jen v případě války. Panovníci největších evropských států vydržovali stálé armády v počtu několika set tisíc mužů. Pokud jde o vojenství, zde Ludvík dokázal nalézt osobnosti, jež z francouzské armády učinily nejmodernější útvar v Evropě (zavedení uniforem a díky osobě maršála **Sébastien le Prestre de Vaubana** nové způsoby fortifikace – mistr fortifikačního umění, kníže opevnění – na Z a na SV a JV atd.), fr. Armáda měla ½ milionu. Napsal i pojednání O obraně míst.

Velké podpory se ze strany Ludvíka XIV. dostávalo také **vědě** – kartografii, astrologii, matematice, fyzice, chemii a technice. Za jeho vlády byly francouzskými vědci objeveny čtyři měsíce Saturnu, spočítána rychlost světla, vytvořen první systém rozdělení rostlin, vynalezena technika odlévání velkých zrcadel a uskutečnily se mnohé další význačné objevy. Ludvík XIV. se rovněž po celou dobu své vlády aktivně zajímal o činnost francouzské Akademie věd.

Kultura za Ludvíka XIV.

V kulturní sféře zahájila vláda Ludvíka XIV. „zlatý věk“ Francie. Země získala na poli módy, dvorského života i písemnictví přední postavení na kontinentu a „galantní kavalír“ z Paříže definitivně vytlačil z obecného povědomí španělského „granda“. Výstavba Versailles jako nové rezidence absolutního monarchy inspirovala téměř všechny evropské panovnické dvory; francouzština se stala řečí urozených kruhů.

Versailles

Zámek ve Versailles (francouzsky Château de Versailles) je zámek ve městě Versailles u Paříže, který vznikl v době vrcholu královské moci ve Francii, a symbol absolutistické monarchie.

S přestávkou za vlády regenta Filipa Orleánského byl zámek od roku 1682 až do Francouzské revoluce (1789) sídlem královského dvora a vlády Francie.

Mnohé evropské paláce se snažily být jakousi kopií Versailles (Petrodvorec, Schönbrunn, Fertöd, Královský palác ve Stockholmu, Postupim – braniborská Versailles, Eszterháza a pod.)

Nejprostornější místností jádra zámku (vzadu, tam kde začíná zahrada) byl Zrcadlový sál, který roku 1678 postavil Mansart. Je 79 m dlouhý, překlenutý klenbou s bohatou malířskou výzdobou. Okna na jedné straně odpovídají zrcadlům na stěně protější. „Zažehli tisíce světél, která se odrážela v zrcadlech a na briliantech kavalírů a dam“.

Fasáda zámku obrácená do nádvoří má typické prvky architektury počátku 17. stol.: střídání cihel a otesaného kamene a špičaté střechy, nádvoří se sochami, kde se konala divadelní představení. Úplně odlišně působí fasáda obrácená do zahrady. První poschodí člení pilastry a rytmicky vystupující portiky, nejvyšší poschodí je s malými polokruhovitými okny.

Dvorská kultura

Nejvýznamnější aristokraté se v centralizovaném státě shromažďovali u dvora, který byl i mocenským a kulturním středem státu. Přítomnost v blízkosti panovníka zajišťovala dvořanům přístup k úřadům, panovníkovi naopak pomáhala eliminovat jejich vzbuřenecký potenciál, který by mohl vzniknout v regionech. Ke dvoru byli také vázáni mnozí umělci a intelektuálové. Dvůr pomáhal vytvořit obraz panovníka jako mocného vladaře jak dovnitř státu, který ztělesňoval, tak i navenek, kde měl budit respekt ostatních vládců.

Ludvík sám byl vzdělaný, distingovaný muž se smyslem pro vznešené vystupování a kultivovaný projev. Plně se vžil do ceremoniální role barokního vládce a v jistém smyslu byl i jejím symbolem. Byl velkým milovníkem baletu a hudby (sám se baletu v mládí intenzivně věnoval a údajně tančil velmi dobře). Finančně **podporoval mnohé spisovatele** (např. Jeana Racina nebo Pierra Corneille), malíře, sochaře a hudebníky. Jeho dvorním hudebním skladatelem byl Jean-Baptist Lully a velkým oblíbencem Molière, jehož synovi byl Ludvík XIV. dokonce za kmotra.

Záporné stránky královny politiky

Odvrácenou stranou Ludvíkovy politiky byl takřka nepřetržitý řetěz válek a obrovské finanční náklady na vojsko a státní reprezentaci. Stavba a následný provoz Versailles spolu s nepříliš úspěšnými válkami **o dědictví španělské, které probíhaly od roku 1701 do roku 1714** (Francie v nich byla de facto poražena, a i když se králův vnuk Filip stal španělským králem, podmínkou bylo, že se Španělsko a Francie nikdy nespojí pod jedním panovníkem) zatížily státní rozpočet na neúnosnou míru a vedly k postupnému zadlužování Francie, jehož důsledky v plné výši pocítili až Ludvíkovi nástupci.

Poslední léta panování

Období posledních patnácti let Ludvíkova života patřilo k jeho nejtěžším. Vedl komplikovanou a mnoho let také neúspěšnou válku o dědictví španělské, která Francii finančně i morálně velmi zdevastovala. Rovněž se mu nepodařilo prosadit na anglický trůn katolíka Jakuba Františka Stuarta, který byl synem sesazeného anglického krále Jakuba II. (ten byl bratrancem Ludvíka XIV. a žil ve Francii v exilu). Další ranou byly pro Francii silné mrazy v roce 1709 a následná léta neúrody a hladomoru. Ludvík XIV. začal propadat depresím a jeho okolí se obávalo o jeho zdraví. Utrpení svých poddaných nesl velmi těžce a svým vlastním majetkem a penězi se snažil řešit vážnou hospodářskou situaci. Nakonec nebyl tento mocný panovník ušetřen ani tragédií ve vlastní rodině – v roce 1711 zemřel jeho jediný legitimní syn dauphin Ludvík. Následníkem se stal vnuk Ludvíka XIV., Ludvík, vévoda burgundský. Ten zemřel i se svou manželkou v únoru 1712 na záhadnou nemoc (spekuluje se i o otravě jedem).

Ještě téhož roku zemřel i třetí následník trůnu, teprve pětiletý pravnuk krále, Ludvík, vévoda bretaňský. Po všech těchto děsivých událostech se Ludvík XIV. upnul k náboženství – začal se oblékat velmi prostě, jedl střídavě a radikálně omezil své osobní výdaje. Zastavil rovněž výstavbu dalších paláců, demobilizoval většinu armády a snažil se zvýšit hodnotu upadající měny. V roce 1712 se válečné štěstí opět pomalu obracelo čelem k Francii a Ludvíkův vnuk **Filip** byl mezinárodně uznán za španělského krále. Sám Ludvík XIV. se již smířil se svým osudem i postupujícím stářím a užíval si poslední roky života v kruhu své rodiny – střídavě ve Versailles a na svém druhém oblíbeném zámku v Marly. Zemřel 1. září 1715 ve Versailles na následky gangrény.

(Ludvík XV. 1715-1774), regentská vláda Filipa Orleánského a vliv kardinála Fleuryho